

effective dialogue communication, in particular, within the framework of an interdisciplinary and / or international expert environment on the basis of subject-subject relations.

Key words: future document specialist, academic culture, formation of academic culture of future document specialists, Doctor of Philosophy (PhD), specialty015 "Professional education". 015.05 Document study, innovative approaches.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 811.161.2:801.8:378.147:37.026:614.253.4

Н. В. Солодюк

**ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ НА
ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ) ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ
ОСВІТИ МЕДИЧНОГО ПРОФІЛЮ**

Професійна діяльність медика тісно пов'язана з мовленнєвою діяльністю. Лікар повинен уміло вести бесіду з пацієнтами, уміти майстерно доводити, переконувати, аргументувати свою думку, адекватно розуміти свого співрозмовника. Від цього також залежить правильність поставленого діагнозу. Це вимагає високого рівня підготовки фахівця як мовної особистості.

Проблема підготовки фахівця як мовної особистості є одним із головних завдань професійної підготовки. На цьому наголошують науковці (Н. Бабич, О. Біляєв, Л. Мацько та ін.), які вказують на те, що „фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як засіб самоформування та самовираження особистості кожного”.

У вищому закладі освіти професійна підготовка повинна стояти поряд із підготовкою мовної особистості, оскільки зв'язне мовлення пов'язане з певними труднощами, вимагає складних умінь, високого рівня загального й мовленнєвого розвитку. У вищій школі необхідно продовжувати формувати вміння будувати монологічні усні та письмові висловлювання. Це стає можливим на заняттях з курсу „Українська мова (за професійним спрямуванням)”. Заняття з мови у ВЗО медичного профілю мають бути спрямовані на виховання мовної особистості, здатної сприймати, розвивати й збагачувати мовну картину світу в різних ситуаціях спілкування, сформувати особистість, яка здатна створювати та сприймати висловлювання в різних професійних ситуаціях спілкування.

Мета статті полягає у спробі показати теоретичні й практичні аспекти збагачення словникового запасу студентів – майбутніх медиків на основі текстового фахового матеріалу.

У лінгводидактиці робота з розвитку зв'язного мовлення стала предметом багатьох досліджень. Цією проблемою займалися О. Біляєв, Н. Івашкевич, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Н. Жинкіна, І. Соловйова

та ін. У методичній літературі виділено кілька головних завдань роботи зі збагачення словникового запасу: виховування у студентів уваги до невідомих слів і потреби з'ясувати їхнє значення; розвиток мовного чуття й уваги до значення слова; закріплення в пам'яті студентів значень нових слів; формування навичок вільного та правильного використання слів у мовленні.

Виконання цих завдань на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) можливе лише під час роботи над текстами. Текст дає можливість продемонструвати функціонування явищ мови в професійній сфері, розвинути навички побудови та створення текстів за фахом. Як зазначають М. Пентиліук, О. Горошкіна, А. Нікітіна, у реалізації когнітивної методики навчання мови провідними постають соціокультурний, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний підходи, упровадження яких можливе за умови навчання на текстовій основі, оскільки текст є носієм інформації, засобом пізнання довкілля, формування в учнів національно-мовної картини [4, с. 153]. Методисти (О. Біляєв, В. Мельничайко, К. Плиско та ін.) довели, що вміння створювати власні висловлювання, пов'язані з умінями аналізувати чуже мовлення, сприймати й відтворювати його. Аналізуючи текст, студенти формують і вдосконалюють свою мовленнєву компетентність.

Робота з текстом – це збагачування словникового запасу у плані сприймання мовлення. Треба домогтися від студентів адекватного сприймання самого тексту, змісту слів у тексті, значень термінів, певних морфологічних норм, синтаксичних конструкцій; формувати вміння з'ясувати значення слова, визначати особливості його використання.

Продуктивному виконанню цих завдань сприяє робота над текстами саме професійного характеру. Текст наукового стилю визначається логічною побудовою, виклад ведеться в логічній послідовності, відповідно до чітко накресленого плану. Будуючи власні логічні зв'язки на основі тексту, студенти закріплюють у пам'яті значення нових слів, вчаться логічно будувати власні висловлювання. Загальновідомо, що в контексті легше зрозуміти значення слів і запам'ятати їх. Цілісний текст характеризується композиційною гнучкістю, точністю мовних засобів. Такий текст стає взірцем, на основі якого студенти формують досвід творчої діяльності зі створення власних текстів, де використовують навички вільного та правильного вживання слів.

Метою когнітивної методики є опанування учнями мовних одиниць як концептів – глибинних значень розгорнутих змістових структур тексту, що є втіленням мотивів та інтенцій автора, з метою формування умінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних (усних і писемних) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку пізнавальної активності учнів, підвищення їхнього інтересу до вивчення української мови.

Добираючи навчальні тексти, уважаємо за доцільне дотримувати таких вимог: урахування фактичного рівня мовленнєвих умінь і навичок, набутих у загальноосвітній школі; відповідність змісту тексту та його мовного оформлення віковим можливостям студентів-медиків, їхнім пізнавальним потребам; урахування професійно-комунікативних потреб студентів; забезпечення роботи над різними видами мовленнєвої

діяльності (аудіюванням, читанням, говорінням, письмом); орфографічна та пунктуаційна значущість; урахування професійної цінності текстів та частотності насичення їх термінами за фахом. Дотримання цих критеріїв дає можливість ефективно збагачувати словниковий запас студентів.

Текст як основний засіб навчання в когнітивній методиці дає змогу визначити завдання для студентів на всіх рівнях мовної системи, повторити мовленнєвознавчі відомості. Крім того, текст як джерело інформації збагачує знання студентів. З метою демонстрації використання текстів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) наведемо приклади завдань для студентів-медиків у ВЗО.

Під алергією розуміють підвищену чутливість організму до алергенів, тобто тих чи інших чужорідних речовин (екзогенних та ендогенних). Клінічні прояви алергії виникають лише при повторному проникненні алергену до організму, коли він вже сенсibilізований при первинному контакті з ним, отже, на ньому встигли утворитися антитіла чи сенсibilізуватися лімфоцити. Звичайно алерген з'єднується зі специфічним антитілом, але можливі так звані перехресні алергічні реакції, тобто сполучення антитіла з іншими алергенами, що мають подібні до основного хімічні структури.

Алергенів у природі дуже багато. Найчастіше вони мають білкову природу, але це можуть бути й хімічні речовини, в тому числі лікарські засоби й полісахариди. Алергени потрапляють до організму з їжею, через дихальні шляхи, шкіру, при парентеральному введенні. Розвитку алергічних реакцій сприяють спадкова схильність до алергії, наявність вогнищ хронічної інфекції (тонзиліт, синусит, холецистит тощо), глистяні інвазії, штучне вигодовування немовляти, наявність хронічних захворювань, при яких довгий час застосовують ліки з виявленими алергізуючими властивостями, вживання медикаментів без призначення лікаря (самолікування), одночасне вживання багатьох ліків, професійний контакт з медикаментами (медичні сестри, фармацевти, працівники фармацевтичних підприємств). Має значення також нераціональне харчування та гіпокінезія.

1. Підготуйтеся до виразного читання тексту, дотримуючи орфоепічних норм. Слідкуйте за темпом мовлення.
2. Дайте назву тексту. Обґрунтуйте свій вибір.
3. Визначте основну думку тексту. Випишіть ключові слова (словосполучення, що відображають основну думку тексту). Доберіть до них антоніми.
4. Визначте стилістичну приналежність тексту. Доведіть свою думку.
5. Знайдіть у тексті синоніми, визначте їхню стилістичну роль.
6. Знайдіть у тексті терміни, поясніть їх значення.
7. З'ясуйте, яким типом мовлення є текст. Доведіть.
8. Які засоби зв'язку використано між реченнями.
9. Виконайте на матеріалі тексту різні види мовного аналізу.
10. Поясніть уживання розділових знаків у тексті.

Цілюща сила слова

Висловитися, порозумітися, поспілкуватися ми можемо повною мірою лише завдяки мові, тобто вона задовольняє одну з найважливіших

життєвих потреб людини. „Коли ми говоримо „мова”, – відзначав філолог Л. В. Успенський, – ми думаємо „слова”. Це природно: мова складається зі слів...”. Мова – засіб спілкування й джерело інформації про світ, про народ, якому вона належить. Наше слово до того ж і розповідь про себе. Слово – форма, одяг наших думок, почуттів, переживань. Що кому болить, той про те й говорить. Водночас усе сказане й написане завжди комусь адресоване. Від співрозмовника ми чекаємо розуміння та **співпереживання**, тому і шукаємо найточніші та найвиразніші слова, тим самим активно впливаючи на його настрій, самопочуття. „Слова, як і ліки, – підкреслював письменник і лікар П. Бейлін, – мають пряму токсичну чи побічну дію. На окремі слова виробляється **несприйняття** – вони можуть викликати „алергію”, шок. А передозуєш, хай навіть за змістом своїм лікувальні слова, може розвинути „лікарська хвороба”. Балакуча людина може викликати у своїх слухачів головний біль і втому”.

Слово за своїм змістовним багатством, узагальнювальним значенням принципово відрізняється від умовних подразників першої сигнальної системи та є подразником другої сигнальної системи. **Діапазон** психічної та фізичної дії слова розширюється завдяки тембру, силі голосу, інтонації та швидкості його вимовляння. Напевне, саме тому Гете стверджував, що написане слово не більш ніж сурогат слова сказаного.

Лікування для медика завжди залишатиметься мистецтвом. І як мистецтво, вимагатиме від нього розвиненої уяви, інтуїції, гармонії розуму та серця. Ці якості допомагають обрати оптимальний шлях лікування, його стратегію й тактику. Слово лікаря є свідченням його милосердя, чуйності, загальної культури й освіченості. Слово „врач” з’явилося в мові слов’ян в XI ст. і пов’язане з дієсловом „вратъ” у значенні „заговаривать, уговорить, говорить”. Звідси тлумачення слова „врач” як „утешителя, человека, умеющего заговаривать, действовать силой слова”.

У медицині термін „анальгезія” означає симптом важкого захворювання, коли втрачається здатність відчувати біль. Не треба бути фахівцем, щоб зрозуміти, як важко встановити в такому разі діагноз, а відтак, своєчасно допомогти людині. Мистецтво слова протистоїть втраті здатності до співпереживання, сприйняття болю чужого як свого. Тому мав рацію О. Герцен, коли писав: „Література не лікар, а біль”. Саме завдяки літературі, мистецтву нині, в умовах комерціалізації буття, можна якоюсь мірою запобігти духовній деформації та моральній деградації особистості. Значення мистецтва слова в медицині розуміли ще в середні віки, коли гуманітарна освіта була для лікаря своєрідним допуском до практичної роботи. Він повинен у своїй роботі керуватися принципом: лікувати людину, а не хворобу. Слово лікаря, як і письменника, покликане повернути тому, хто потребує втрачену гармонію з навколишнім світом. При цьому в медицині виходять з поняття „норма”, а в мистецтві „міра”. Література більш орієнтована на хвороби суспільства, а медицина – на його оздоровлювання через зцілення окремої особистості. Мистецтво слова має унікальні цілющі, пізнавальні, виховні можливості. Сфера його вжитку практично безмежна, оскільки воно не пов’язане з жодним конкретним органом відчуття, як, скажімо, музика чи живопис. У цьому сенсі слово – дійсно „найеластичніший матеріал” (Гегель). Воно здатне викликати й прями

образи, й асоціації, що відновлюють у пам'яті давно пережите. Скажімо, досить вимовити слово „хірургія”, щоб у більшості людей виникло відчуття, схоже на біль. Відомо чимало прикладів, коли лікарі-професіонали високого класу ставали й майстрами художнього слова. Софокл і Рабле, Шиллер і А. Конан-Дойль, А. Чехов і В. Вересаєв, М. Булгаков і А. Моравія, М. Амосов і К. Бернард, В. Коротич і Ю. Щербак. Усі ці письменники мали фах лікаря. Завдяки зверненню до літератури вони змогли узагальнити свій досвід, переконати читача в тому, наскільки наше здоров'я залежить від нас самих.

1. Знайдіть приклади змістових зв'язків між частинами тексту.

2. Визначте тему й головну думку тексту.

3. Знайдіть засоби зв'язку в тексті.

4. Поясніть значення виділених слів у тексті.

5. Дайте відповіді на запитання:

- Яке значення має слово у професії лікаря?

- Як може впливати слово на інших людей?

- Чому лікування – це мистецтво?

- Як ви розумієте вираз „Лікувати людину, а не хворобу”?

- Хто з лікарів став письменниками?

6. На основі власного досвіду доведіть, що „слово зважене й своєчасно сказане надає впевненості в успіхові лікування, додає, якто кажуть, життя до років, а не років до життя”.

Таким чином, робота з навчальними текстами на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) значною мірою підвищує лінгвомовленнєву підготовку студентів, допомагає їм досконало оволодіти аналізом тексту, системне застосування текстового матеріалу знайомить з характерними особливостями зв'язного мовлення.

Список використаної літератури

1. Біляєв О. М. Проблема методів у навчанні мови / О. М. Біляєв // Укр. мова і л-ра в шк. – 1980. – № 10. – С. 57 – 67. 2. Горошкіна О. М. Теоретичні засади формування мовної особистості / О. М. Горошкіна // Освіта на Луганщині. – 2001. – № 2(15). – С. 39–42. 3. Мельничайко В. Я. Удосконалення змісту і методів навчання української мови / В. Я. Мельничайко, М. І. Пентиліук, Л. П. Рожило. – К. : Рад. шк., 1982. – 216 с. 4. Пентиліук М. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. Пентиліук, А. Нікітіна, О. Горошкіна // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 5 – 9. 5. Пентиліук М. І. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / М. І. Пентиліук, С. О. Караман, О. М. Горошкіна. – К. : Ленвіт, 2005. – 400 с. 6. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови : Теоретичний аспект / К. М. Плиско. – Х. : Основа, 1995. – 240 с.

Солодюк Н. В. Дидактичний потенціал навчальних текстів на заняттях української мови (за професійним спрямуванням) для студентів вищих закладів освіти медичного профілю

У статті розглянуто лінгводидактичні умови навчання студентів текстової діяльності на заняттях української мови (за професійним спрямуванням). Описано погляди відомих лінгвістів, педагогів щодо суттєвих характерних ознак тексту. Запропоновано тексти й завдання для розвитку комунікативних умінь і навичок у професійному спілкуванні. Подано методичні рекомендації використання навчальних текстів з метою

вдосконалення мовної, мовленнєвої, комунікативної компетентностей студентів-медиків. Показано особливості використання навчальних текстів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) для студентів-медиків з метою збагатити їхній словниковий запас.

Ключові слова: текст, навчальний текст, словниковий запас, професійне спілкування.

Солодюк Н. В. Дидактический потенциал учебных текстов на занятиях по украинскому языку (по профессиональным направлениям) для студентов высших учебных заведений медицинского профиля

В статье рассмотрены лингводидактические условия обучения студентов текстовой деятельности на занятиях по украинскому языку (по профессиональным направлениям). Описаны взгляды известных лингвистов, педагогов о существенных отличительных признаках текста. Предложено тексты и задания для развития коммуникативных умений и навыков в профессиональном общении. Даны методические рекомендации использования учебных текстов с целью совершенствования языковой, речевой, коммуникативной компетентности студентов-медиков. Показано особенности использования учебных текстов на занятиях по украинскому языку (по профессиональному направлению) для студентов-медиков с целью обогатить их словарный запас.

Ключевые слова: текст, учебный текст, словарный запас, профессиональное общение.

Solodiuk N. Didactic potential of textbooks on classes in the Ukrainian language (in professional areas) for students of higher educational institutions of medical profile

The article lingvodidaktichesky conditions of teaching text-based students in the classes of the Ukrainian language (according to the professional orientation). Views of known linguists, teachers about essential distinctive signs of the text are described. Proposed texts and tasks for the development of communication skills and skills in professional communication. Methodical recommendations for the use of educational texts with the aim of improving speech, speech, and communicative competence of medical students are given. The features of the use of textbooks in Ukrainian language classes (for professional purposes) for medical students are shown in order to enrich their vocabulary.

Working with the text is the enrichment of the vocabulary in terms of speech perception. It is necessary to achieve from students the adequate perception of the text itself, the content of the words in the text, the meanings of terms, certain morphological norms, syntactic constructions; to form the ability to find out the meaning of the word, to determine the features of its use.

Key words: text, educational text, vocabulary, professional communication.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Ваховський Л. Ц.